

SZŐKEFALVI-NAGY ERZSÉBET

„Munka nélkül?” – avagy: nyomozás a versek eredetije után

Kass János megtisztelt azzal a kérdéssel, meg tudnám-e mondani, melyik József Attila-vers rejtőzik a *Ballade vom Profit* és az *Arbeitslos* címek mögött. A német címek egyszerű 'visszafordítása' alapján nem tudtam azonnal választ adni. Szerencsére, az a kiadás, amelyet Kass János annak idején használhatott [egy Stephan Hermlin szerkesztésében 1960-ban megjelent, német válogatás] megvan a Somogyi-könyvtár gyűjteményében. [József Attila: Gedichte. Herausgegeben von Stephan Hermlin. Verlag Volk und Welt, Berlin – Verlag Corvina, Budapest, 1960] A karcsú kötet, melynek ízléses, fehér vászon kötésének előtábláján a Tiszta szívvel című vers kéziratának vörös nyomdafestékkal nyomott facsimiléje olvasható, mindössze 37 József Attila-verset tartalmaz Günther Deicke, Franz Fühmann, Peter Hacks, Stepan Hermlin, Hainz Kahlau és Max Zimmering, ismert NDK-s szerzők fordításában. A kiadás meglepő érdekessége, hogy nem közli a versek eredeti címét.

A tartalomjegyzéket átfutva megtaláltam a keresett két verset. Bevallom, németül olvasva, nemigen tűnt ismerősnek egyik sem.

A *Ballade vom Profit* megoldása mégis aránylag könnyű volt, mert a Hermlin fordította vers szövege alatt ott állt a keletkezés éve: 1933. Gyorsan felütöttem két József Attila 'minden verse' kiadást, 'a profitról szóló balladát' ugyan nem találtam a tartalomjegyzékben, de az 1933-as évben született versek között rábukkantam *A tőkésék hasznáról* címűre. [Más kiadásokban *Haszon* címmel szerepel a vers.] Érdekes jellemző a műfordítói szabadságra, hogy a vers utolsó versszakában, az Ajánlásban eredetileg: „Proletár, folytatnám, de unnád,...” szerepel, Hermlin a megszólított 'proletárt' József Attilával azonosítja, mert nála ez a sor így olvasható: „Noch mehr gäbs, Attila ... Schluß mit dem Lied!” [Több is lenne vagy folytathatnám, *Attila* ... Félre a dallal!]

Az *Arbeitslos* vagyis 'munkanélküli' című vers, amelyet szintén Hermlin fordított, több munkát adott. *Ilyen című vers nincs*. Itt évszám sem szolgált segítségül. Élve a szabad fordítás lehetőségeivel sem találtam a Hermlin fordításnak megfelelő verset, melynek kezdősora így hangzik: „Ich bin ein Vogel, dem die Schwingen fehlen.” [‘Madár vagyok, melynek hiányoznak a szárnyai.’ egyszerűbben: 'egy szárnya vesztett madár vagyok' vagy 'madár vagyok szárnyak nélkül', etc] A kezdősorok közti tallózás eredményre vezetett. Így találtam meg az *Állás nélkül* kezdősort. A kikeresett vers első sorának teljes szövege: „Állás nélkül élek, akár a madár, ..” már azonosította a verset. A sorkezdetből kiemelt, zárójeles 'cím' vált a német fordításban valódi címmé. Az eredeti verset egyébként a Töredékek között szerepeltetik a kiadások.

Megtisztelő és köszönöm, hogy Kass János egy könyvtárhoz fordult, örülök, hogy sikerült megtalálni a keresett, eredeti József Attila-verseket.